

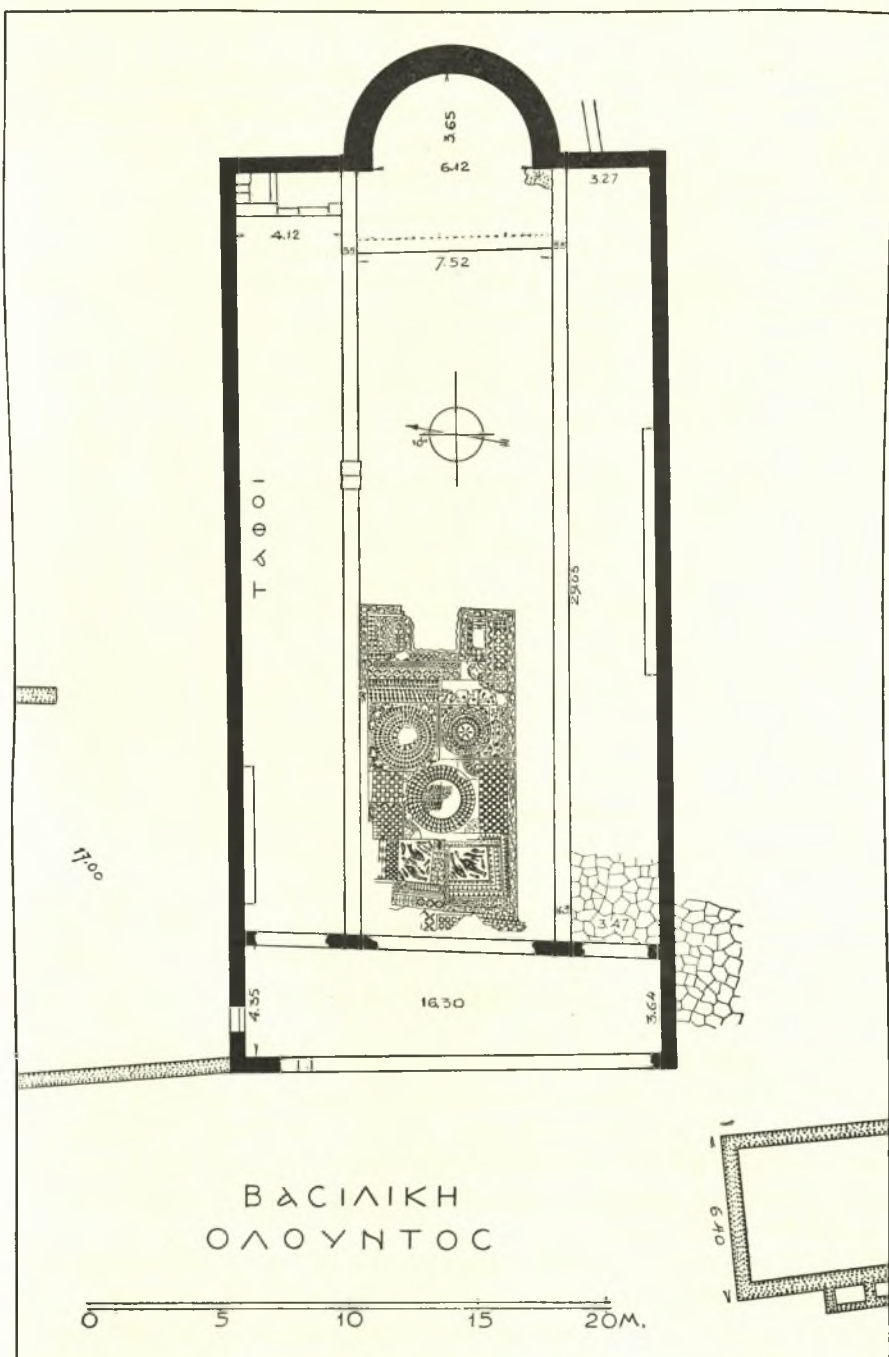
34. ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΟΛΟΥΝΤΟΣ

Εἰς τὸν ἀρχαῖον Ὀλοῦντα καὶ κατὰ τὴν θέσιν Πόρος (πίν. 245), καθ' ἣν ἡ νησίς τῆς Σπιναλόγκας συνάπτεται πρὸς τὸν κορμὸν τῆς μεγαλονήσου (εἰκ. 1), συνέχισεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία διὰ τοῦ ὑπογράφοντος τὰς ἐρεῦνας πρὸς ἐξακριβώσιν τοῦ σχεδίου τῆς βασιλικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκον τὰ δημοσιευ-

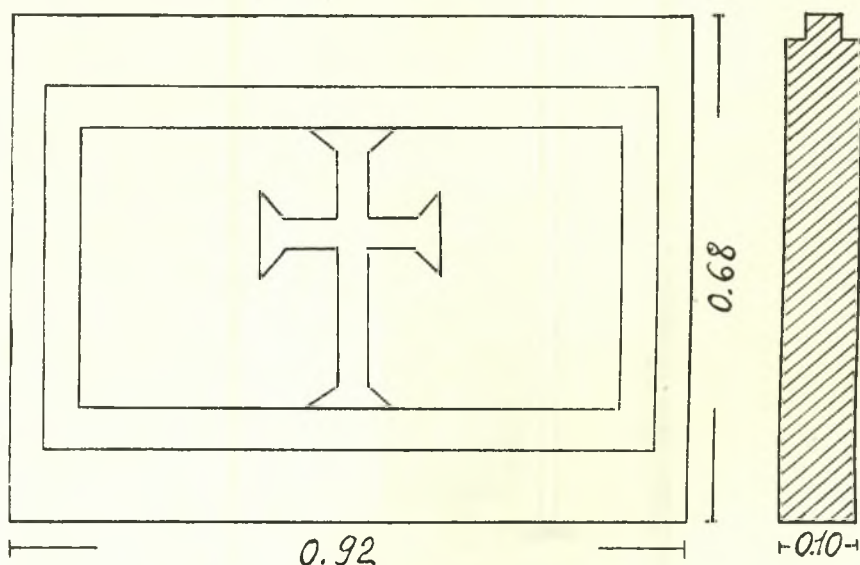
Εἰκ. 1. Χάρτης τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης.

θέντα ἤδη (ΠΑΕ 1955) ψηφιδωτὰ τοῦ μέσου κλίτους αὐτῆς, μίαν νέαν συνολικὴν ἀποψιν τῶν ὁποίων παρέχουμεν καὶ ἐνταῦθα (εἰκ. 10 καὶ πίν. 249α). Ἡ ἀνασκαφή, γενομένη τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἐπιμελητοῦ βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων Κρήτης κ. Μύρωνος Μιχαλίδου, ἀπεκάλυψε τρίκλιτον βασιλικὴν ὀλικοῦ πλάτους 17.10 μ. παρὰ τὸ ἱερὸν καὶ 17.50 κατὰ τὸν νάρθηκα, καὶ μήκους 34.90 μ. καταλήγουσαν πρὸς Ἀνατολὰς εἰς ὑπερυψωμένην κατὰ 0.59 μ. ἡμικυκλικὴν ἀψίδα ἱεροῦ (εἰκ. 2 καὶ πίν. 246α), διαμέτρου 6.12 μ. Ἐσωτερικῶς ἡ βασιλικὴ ἐχωρίζετο διὰ δύο κιονοστοιχιῶν εἰς τρία κλίτη καὶ δι' ἐγκαρσίου τοίχου εἰς κυρίως ναὸν καὶ νάρθηκα (εἰκ. 2). Ἐκ τῶν κλιτῶν τὸ μὲν μέσον εἶχε πλάτος 7.52 μ. τὰ δὲ ἄκρα 4.12 μ. (τὸ βόρειον) καὶ 3.27 μ. ἕως 3.47 μ. (τὸ νότιον).

Εικ. 2. Κάτοψις τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς τοῦ Ὀλοῦντος.

Ὁ περίπου ἰσοπλατῆς πρὸς τὸν κυρίως ναὸν καὶ ἐλαφρῶς τραπεζιόσχημος νάρθηξ εἶχε πλάτος 3.64 μ. πρὸς Ν. καὶ 4.35 μ. πρὸς Β. Ἡ ἀνασκαφὴ ἐπέβεβαίωσε τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἀνασκάπτοντος, ὅτι τὸ πάλαι εὐρεθὲν ψηφιδωτὸν δάπεδον — πέρα τοῦ ὁποίου δυστυχῶς οὐδὲν ἄλλο διεσώθη — ἀνῆκεν εἰς τὸ μέσον κλίτος καὶ δὴ εἰς τὸ δυτικώτατον αὐτοῦ τμήμα, ἥτοι τὸ ἀμέσως μετὰ τὸν νάρθηκα. Ἀξίον ἐν τούτοις σημειώσεως εἶναι ὅτι τὸ διασωθὲν ψηφιδωτὸν δάπεδον εἶναι οὐ μόνον κάπως λοξῶς ἐν σχέσει πρὸς τοὺς στυλοβάτας τῶν ἐκατέρωθεν κιονοστοιχιῶν τοποθετημένον, ἀλλὰ καὶ δὲν καλύπτει ὁλόκληρον τὸ πλάτος τοῦ μέσου κλίτους (εἰκ. 2), πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δίδει λαβὴν εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι θὰ ἀνῆκεν εἰς προγενέστερον ναόν, τοῦ ὁποίου τὸ μέσον κλίτος θὰ ἦτο στενό-

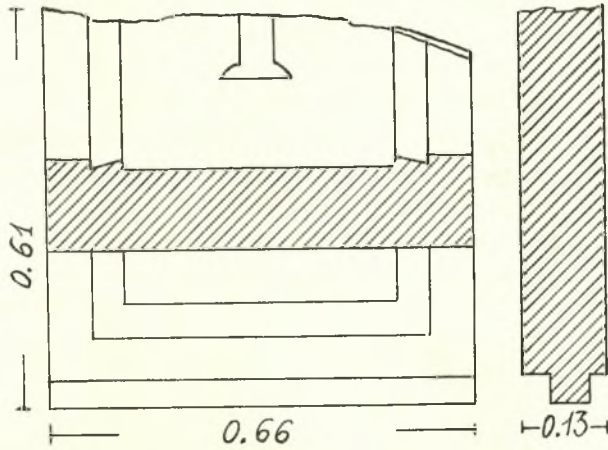
Εἰκ. 3. Πώρινον θωράκιον. Ὅψις καὶ τομή.

τερον. Ὅτι ὅμως ὁλόκληρον τὸ δάπεδον τοῦ μέσου κλίτους θὰ ἐκαλύπτετο διὰ ψηφιδωτῶν, ἀπέδειξεν ἡ εὕρεσις τμημάτων αὐτοῦ παρὰ τὸ νότιον ἄκρον τῆς ἀψίδος τοῦ ἱεροῦ καὶ εἰς ὀλίγον ὑψηλοτέραν στάθμην. Τοῦναντίον τὰ ἄκρα κλίτη ἦσαν ἐστρωμένα διὰ λιθίνων πλακῶν, ἀκανονίστου σχήματος (εἰκ. 2). Ἐσημειώθη ἐπίσης καὶ ἡ παρουσία πεζουλίων κατὰ τὴν νοτίαν καὶ τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ κυρίως ναοῦ.

Πρὸς τὰ ΝΔ. τοῦ νάρθηκος ἀπεκαλύφθησαν καὶ τὰ θεμέλια ὀρθογωνίων τινῶν προσκτισμάτων, ἀγνώστου προορισμοῦ (εἰκ. 2). Πρὸς Βορρᾶν ἐπίσης ἀπεκαλύφθη τοῖχος βαίνων παραλλήλως πρὸς τὴν βόρειον πλευρὰν τῆς βασιλικῆς.

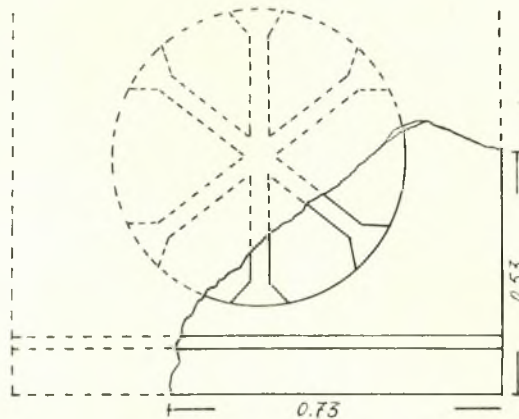
Κινητὰ εὐρήματα ἐγένοντο τὰ ἑξῆς ὀλίγα: α) 2 θωράκια λίθινα, ὀρθο-

γωνίου σχήματος κοσμούμενα δι' ἀναγλύφου σταυροῦ (εἰκ. 3, 4 καὶ πίν. 247α.β)
β) θραῦσμα μαρμαρίνου θωρακίου φέροντος ἀνάγλυφον τὸ χρῖσμα ἐντὸς κύκλου

Εἰκ. 4. Πώρινον θωράκιον. Ὅψις καὶ τομαί.

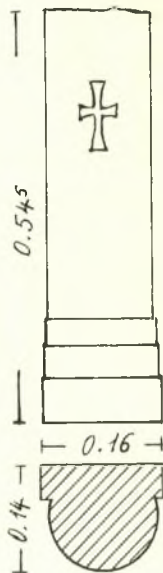
(εἰκ. 5) γ) θραῦσμα μαρμαρίνου θωρακίου φέροντος ἀναγλύφους ὁμολόγους
ρόμβους μετὰ κισσοφύλλων (πίν. 248α) δ) μαρμάρινος ἡμικιονίσκος, μετὰ

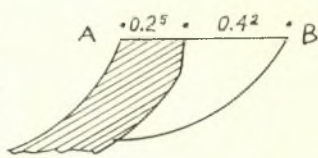
Εἰκ. 5. Θωράκιον μετὰ διακόσμησιν χρίσματος.

τριμεροῦς βάσεως μ. σ. ὕψους 0.545 μ. καὶ διαμέτρου 0.16 μ. φέρων ἐγκά-
ρακτον σταυρὸν (εἰκ. 6 καὶ πίν. 248γ) προερχόμενος δὲ πιθανῶς ἐκ μεσο-
χωρίσματος παραθύρου ε) μαρμάρινος λοξότμητος κοσμήτης, μ. σ. μ. 0.58
καὶ πάχους 0.14 μ. φέρων ἐπὶ τῆς λοξῆς αὐτοῦ παρεῖδς κόσμημα ἐκ

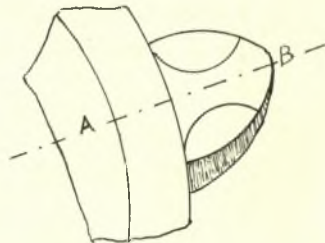
σειρᾶς ἐγχαράκτων φύλλων ἐσχηματοποιημένης ἀκάνθης (πίν. 248ζ) δ' τεμάχια κορινθιακοῦ κιονοκράνου, κάτωθεν τοῦ ἄβακος τοῦ ὁποίου διατηροῦνται φύλλα πριονωτῆς ἀκάνθης (πίν. 248β) ζ) τεμάχιον κορμοῦ μαρμαρίνου κίονος μ.σ.μ. 0.98 μ. καὶ διαμέτρου περίπου 0.40 μ. η) μαρμαρίνη ραβδωτὴ βάσις λεκάνης περιρραντηρίου, ὕψ. 0.605 μ. (πίν. 248δ), φέ-

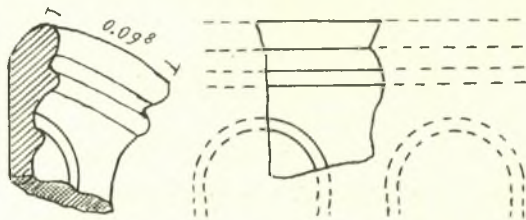
Εἰκ. 6. Ἡμικιόνισκος μετ' ἐγχαράκτου σταυροῦ.

Εἰκ. 7. Θραῦσμα μαρμαρίνης λεκάνης ἀγιασμοῦ.

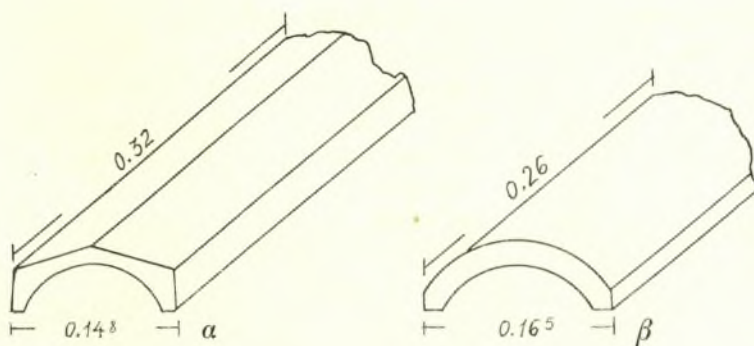
στάσεων $0.485 \times 0.51 \times 0.135$), ἐφ' ἧς ἐχαράχθη συνθήκη συμμαχίας τῶν

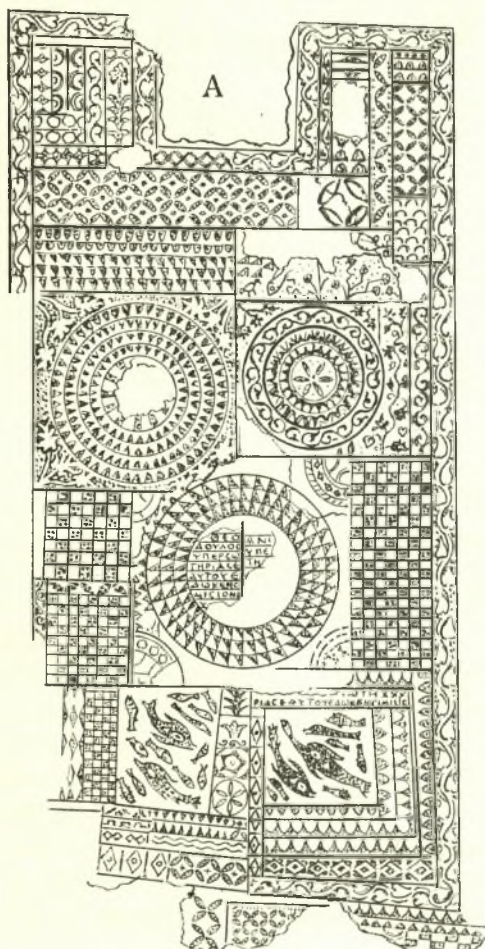
Εἰκ. 8. Τεμάχιον τραπέζης ἀγαπῶν ἢ μαρτύρων.

Ὀλουντίων πρὸς τοὺς Ροδίους¹. Εὗρέθη ὡσαύτως καὶ θραῦσμα ἐπιγραφῆς

¹ Ἡ ἐπιγραφή αὕτη δημοσιευθήσεται προσεχῶς λεπτομερῶς εἰς τὰ Κρητικά Χρονικά.

Εἰκ. 9. Πήλιναι κεραμίδες ἐκ τῆς στέγης.

Εἰκ. 10. Σχέδιον τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τοῦ μέσου κλίτους.

ρωμαϊκῶν χρόνων (πίν. 248ε), ἥς τὸ κείμενον ἔχει οὕτω:

..... εα
 .. γράφη
 αὐτον
 αινουστ
 ὦν ὄλον
 ας αποδ
 ρασιεμει
 γραμμ]ατεὺς μη
 ε]νεργέταν
 ἐαυτῷ

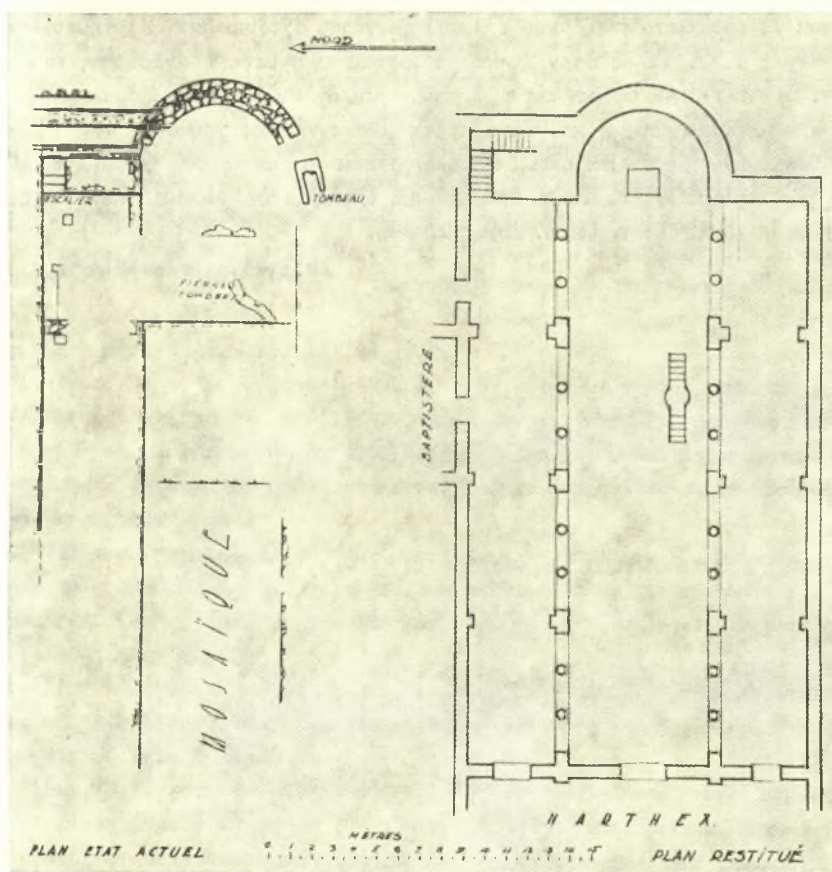
Ἀμφότεραι αἱ ἐπιγραφαὶ μετὰ τῶν μικροτέρων ἀρχιτεκτονικῶν διακοσμητικῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς μετεφέρθησαν χάριν ἀσφαλείας εἰς τὸ νεότευκτον μουσεῖον, ὅπερ ἐγκατεστάθη, διὰ φροντίδων τοῦ φιλαρχαίου δημάρχου Ἀγ. Νικολάου Σητείας κ. Καπετανάκη, εἰς τὸ ἰσόγειον τοῦ δημαρχείου τῆς εἰρημένης κωμοπόλεως. Τέλος τὸ παλαιότερον εὑρεθὲν ψηφιδωτὸν δάπεδον ἐσχδιάσθη ἐπιμελῶς (εἰκ. 10), ἐκαθαρίσθη δὲ καὶ ἐστερεώθη.

Λεπτομερεῖας περὶ τῶν σχεδίων τῶν ἀπαρτιζόντων τὸ δάπεδον διαχώρων ἀνέγραψα ἤδη εἰς τὰ Πρακτικά τοῦ 1955, σ. 336, ἐνθα παρέθεσα καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Σ. ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΟΥ τὸ πρῶτον δημοσιευθείσας ἐν Ἀρχ. Δελτίῳ τοῦ 1918 παρ., σ. 12 καὶ εἶτα ὑπὸ τῆς MARG. GUARDUCCI ἐν Inst. Cret. I, σ. 266-267 ἐπιγραφάς. Προσθέτω ἐνταῦθα ἐπίσης καὶ τινὰς νέας λεπτομερειακὰς εἰκόνας τῶν ἀπαρτιζόντων τὸ δάπεδον ψηφιδωτῶν (πίν. 249 καὶ 250).

Π Ρ Ο Σ Θ Η Κ Η

Μετὰ τὰς δύο ἀνασκαφικὰς ἐξερευνήσεις μου τῆς βασιλικῆς τοῦ Ὀλοῦντος τῶν ἐτῶν 1955 καὶ 1960 ἐπληροφορήθην ὅτι τὴν ἐν λόγω βασιλικὴν εἶχε προχειρῶς ἀνασκάψει, ἤδη τὸ 1937, καὶ ὁ καθηγ. κ. H. VAN EFFENTERRE, ὅστις μάλιστα καὶ ἐδημοσίευσε περὶ αὐτῆς συντομώτατον ἄρθρον ἐν τῷ μὴ ὑπάρχοντι ἐν Ἀθήναις περιοδικῷ L' Architecture Française τοῦ ἔτους 1941 (σ. 31-34), ἀνάτυπον τοῦ ὁποίου εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ ἀποστείλῃ ἐσχάτως, εἰς ἀναπλήρωσιν ἀπολεσθέντος κατὰ τὴν Κατοχὴν παλαιότερου. Τὸ δημοσίευμα τοῦ κ. VAN EFFENTERRE περιλαμβάνει, πλὴν ὠραίου σχεδίου τοῦ ψηφιδωτοῦ ὑπὸ τοῦ Κρητὸς καλλιτέχνου κ. Κ. Λογαριαστάκη (ἐ. ἀ. σ. 31), καὶ κάτοψιν τῆς τότε ὑπαρχούσης καταστάσεως τῆς βασιλικῆς ὡς καὶ ἀναπαράστασιν τῆς κατόψεως αὐτῆς ἐκπονηθείσας ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. H. DUCOUX, ὃς ἀναπαράγομεν καὶ ἐνταῦθα (εἰκ. 11). Ὡς δὲ εὐκόλως θὰ παρατηρήσει ὁ ἀναγνώστης, παραβάλλων τὴν ἡμετέραν κάτοψιν πρὸς τὴν τῆς

εἰκ. 11, ἡ ὑπὸ τοῦ κ. VAN. EFFENTERRE γενομένη ἀνασκαφὴ παρέσχε τόσον ὀλίγα στοιχεῖα κατ'ὅψεως πρὸς ἀναπαράστασιν, ὥστε ἡ ἐπιχειρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. DUCOUX νὰ ἀφίσταται κατὰ πολὺ τῆς πραγματικότητος καὶ νὰ περιέχῃ πολλὰ φανταστικά στοιχεῖα. Οὕτω α) ὁ νότιος τοῖχος καὶ ὁ νάρθηξ οὐδόλως σημειοῦνται, ἐν ᾧ ὅχι μόνον σώζονται ὀλόκληροι, ἀλλὰ καὶ εἶναι ὁ νάρθηξ ἐφω-

Εἰκ. 11. Σχέδιον τῆς ὑπὸ Van. Effenterre ἀνασκαφείσης βασιλικῆς τοῦ Ὁλοῦντος μετ' ἀναπαραστάσεως αὐτῆς ὑπὸ Ducoux.

διασμένος διὰ θύρας κατὰ τὴν βόρειον στενὴν πλευράν του, ἥς διατηρεῖται καὶ τὸ κατώφλιον (βλ. εἰκ. 2) β) παραστάδες ἐπὶ τῶν μακρῶν πλευρῶν τοῦ ναοῦ δὲν ὑφίστανται γ) οὐδαμῶθεν δικαιολογεῖται ἡ ἀναπαρισταμένη ἐναλλαγὴ κιόνων πρὸς ταυσχήμους πεσσούς εἰς τὰς κιονοστοιχίας τοῦ μέσου κλίτους

δ) οὐδαμῶθεν δικαιολογεῖται ἡ κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν τοποθέτησις βαπτιστηρίου ε) οὐδαμῶθεν δικαιολογεῖται ἡ κατὰ τὸ βόρειον μέρος τοῦ μέσου κλίτους θέσις, ὡς καὶ τὸ σχέδιον τοῦ μετὰ δύο κλιμάκων ἄμβωνος. Οὗτος πιθανώτερον εἶναι νὰ εὐρίσκετο κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ μέσου κλίτους ἀρχόμενος ἀπὸ ἐκεῖ, ὅπου τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ ψηφιδωτοῦ ἀφίνει κενὸν ὀρθογώνιον χώρον (εἰκ. 10, Α), ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ἢ θέσις τῶν κιγκλίδων τοῦ ἱεροῦ θὰ πρέπει νὰ εὐρίσκετο ἐκεῖ ὅπου ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου σχεδίου (εἰκ. 2) σημειοῦται ὁ ἀριθμὸς 7.52. Τέλος ὅσον ἀφορᾷ τὰ κινητὰ εὐρήματα ἢ ἀνασκαφὴ τοῦ κ. VAN. EFFENTERRE ἔφερεν εἰς φῶς μόνον μικρὸν κιονόκρανον ἀνῆκον μᾶλλον εἰς ὑστερορρωμαϊκοὺς ἢ καὶ τῆς ὑστέρας ἀναγεννήσεως χρόνους.

Σημειῶνω ὡς ἐν παρόδῳ ὅτι φωτογραφία τμήματος τοῦ ψηφιδωτοῦ εἵχεν ἤδη δημοσιευθῇ τὸ 1908, ὑπὸ τοῦ G. GEROLA ἐν Monumenti Veneti dell' isola di Creta τ. II, σ. 299 εἰκ. 369.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

α. "Αποψις τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Σπιναλόγκας πρὸς Κρήτην.

β. "Αποψις τῆς θέσεως τῆς βασιλικῆς τοῦ Ὀλοῦντος.

α. Ἡ ἀψὶς τοῦ ἱεροῦ τῆς βασιλικῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνασκαφῆς.

β. Γενικὴ ἀποψὶς τοῦ χώρου τῆς ἀνασκαφῆς.

α

β

α - β. Πώρινον θωράκιον μετ' ἀναγλύπτου σταυροῦ.

α. Θραῦσμα μαρμαρίνου θω-
ρακίου.

β. Τεμάχιον μαρμαρίνου κιονοκράνου
μετὰ φύλλων πριονωτῆς ἀκάνθης.

γ. 'Ημικιονίσκος μετ'
ἐγχαράκτου σταυροῦ.

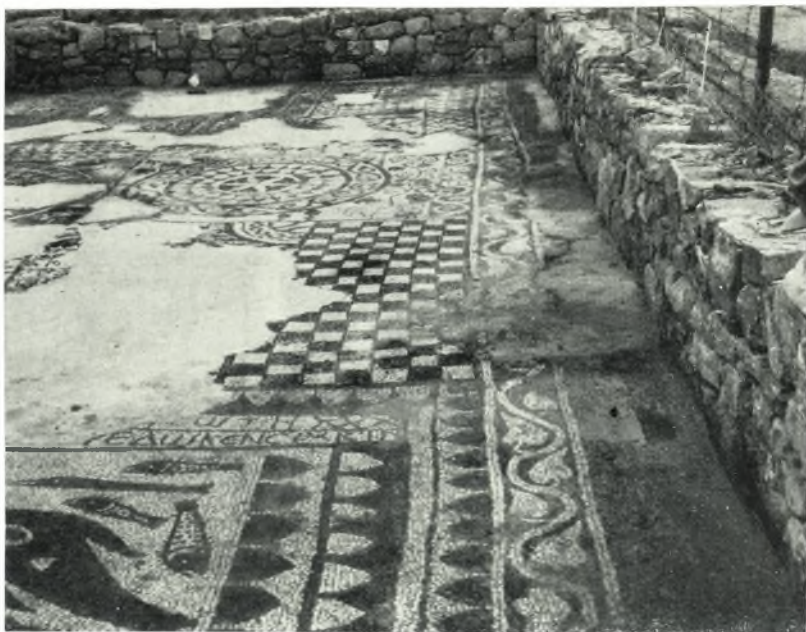
δ. Βάσις ἀρχαίου περιρραντη-
ρίου χρησιμοποιηθεῖσα πρὸς
στήριξιν λεκάνης ἀγιασμοῦ.

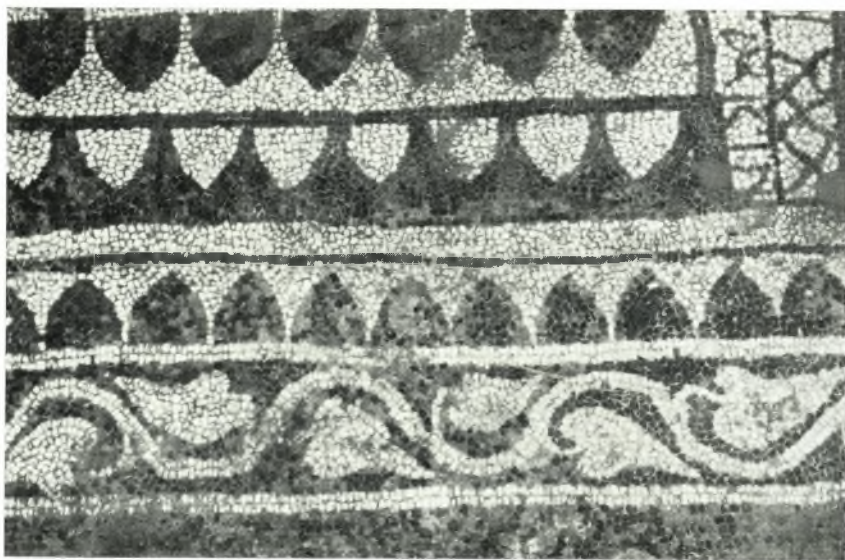
ε. 'Επιγραφή ρωμαϊκῶν
χρόνων.

ζ. Μαρμάρινος κοσμήτης μετ' ἐγχαράκτων φύλλων ἀκάνθης.

α. Συνολική άποψις τοῦ ἐν τῷ μέσῳ κλίτει ψηφιδωτοῦ δαπέδου τῆς βασιλικῆς τοῦ Ὀλοῦντος.

β. Λεπτομέρεια τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου.

α

β

α - β. Λεπτομέρεια του ψηφιδωτού δαπέδου.